

Младена Прелић

Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори

Пројекат бр. 147023,
руководилац проф. др Војислав Становчић, дописни члан САНУ

Етницитет је од седамдесетих година XX века постао предмет бројних истраживања у друштвеним наукама, али сам феномен као да још увек измиче прецизном дефинисању и тумачењу. Етницитет је недовољно добро схваћен и протумачен у теорији, а у пракси често бива предмет политичких манипулација. Разумевање овог феномена осцилира између крајности есенцијализације и потпуне релативизације, па и негирања, док се испољавање етницитета у реалности креће од интеретничке комуникације и солидарности до драматичних конфликта, који могу да иду све до геноцида.

Етничке границе су у савременом свету истовремено оснажене и релативизоване, а етницитет је суштински уткан и у културне и у политичке процесе. Односи моћи, политички концепти државног суверенитета и модерних политичких заједница препилићу се са концептом етничких припадности и разграничавања, а сами концепти су у основи потпуно различити. Тиме се отвара потенцијал за конфликт, али и нужност размишљања о афирмацији (културних, друштвених, политичких, правних...) оквира за интеретничку комуникацију и сарадњу.

Мултиетницитет данас представља стварност за већину друштава. Испреплетеност етничких, верских, језичких граница сматра се значајном карактеристиком региона коме припада и Србија. Посебно у нашем делу света, питање тумачења и разумевања процеса етничких идентификација и односа моћи који се са њима преплићу има не само теоријске и научне, него и веома значајне последице у друштвеној и политичкој сфери. Све ово представља подлогу за покушаје научника да дају допринос бољем разумевању смисла, значења и начина на који етничке поделе и идентификације функционишу.

Етницитету у овом истраживању приступамо из угла културне антропологије/етнологије, који подразумева проучавање културних димензија феномена: конструкцију и симболизацију идентитета, интеретничку комуникацију, ситуациони приступ, субјективне димензије (разумевање процеса и њихових значења за актере), али и политичко-антрополошке димензије: проучавање односа моћи, етничких конфликта, као и облика политичких и правних система који омогућују или спречавају формирање и испољавање одређених образаца етничких идентификација, интеретничке комуникације и етничког конфликта.

Основно питање којим намеравамо да се бавимо јесте следеће: шта етничке поделе и етничка припадност значе на реалном и симболичком плану, односно – како функционишу (или како би најбоље могла да функционишу) мултиетничка друштва и у домену културе и у домену политике?

Замишљено је да се пројекат реализује кроз три основна тематска оквира:

1. Србија,
2. суседне земље/регион (Балкан, Југоисточна Европа),
3. дијаспора.

Истраживачи на пројекту бавиће се низом посебних тема, као што су:

владавина права и етничке групе; процеси етничких и националних идентификација – пример Србије у компарацији са другим земљама; положај, права и идентитет етничких мањина; Срби као мањина у суседним земљама, ширем региону и дијаспори (историјске и новонастале мањине, старе дијаспоре и нови миграциони таласи, односи дијаспоре и матице...); етнички и други групни идентитети (локални, регионални, верски...); идентитетске стратегије признатих, али и оспораваних и скривених мањина у процесу борбе за признање и видљивост; унутрашња (не)хомогеност етничких и националних идентификација (двојни и вишеструки идентитети, регионални локал патриотизам, интеграција избеглица, одсуство етничке или националне идентификације...); употреба популарне културе и културног наслеђа у грађењу етничких идентитета; стереотипи, социјална блискост/дистанца.

Ова посебна истраживања повезана су заједничким циљем – разумевањем етничитета као културног процеса у савременом политичком и друштвеном контексту. Тај контекст подразумева и широке, свеобухватне процесе, попут глобализације, транзиције, европских интеграција, али такође и локалне специфичности, локалне микроситуације, историјске и савремене контексте. Савременост посматраних проблема не искључује историјску перспективу у случајевима где та перспектива битно доприноси разумевању актуелног стања.

Крајњи домет овог истраживачког пројекта представљало би разумевање процеса етничких идентификација и њихових значења данас, разумевање динамике односа мањине и већине, комуникације и конфликта, а такође и указивање на плуралност и флексибилност, као и историјску контингентност етничких идентификација. Посебно, резултати истраживања требало би да укажу на евентуалне специфичности етничитета на Балкану/у Југоисточној Европи, односно – на перспективе мултиетничности у Србији и региону коме припада.

Mladena Prelić

Ethnicity, Contemporary Processes in Serbia, Neighboring Countries and Diaspora

The notion of ethnicity became a subject of considerable research in social sciences during the 970's, though it seems still today that the notion is not defined or explained in best terms. Not understood well in theory, ethnicity is in practice often a subject of misuse and political manipulation. The understanding of ethnicity oscillates in between essentialism and total relativism, while in reality it bounces from interethnic communication and solidarity to dramatic conflicts, sometimes ending in genocide. Ethnic boundaries in the contemporary world are at the same time enhanced and made not absolute, and ethnicity itself is essentially contained in cultural and political processes. Power issues, political concepts of state sovereignty and modern political communities are intertwined with the concept of ethnic belonging and boundaries, while the concepts themselves are basically different. This brings about a possibility of conflict and at the same time, a necessity for a reassessment on affirmation of (cultural, political, legal) matters concerning interethnic communication and cooperation. Multiethnic society is omnipresent today. The knit of ethnic, religious and language boundaries is considered as a significant characteristic of a contemporary Serbia and surrounding regions. Especially in our part of the world, the questions and understandings of ethnic identification processes and power relations, have not only a scientific and theoretical significance, but also carry considerable social and political consequences. All these represent a solid foundation for scientists who try to contribute to a better understanding of meanings, ways of ethnic division and identifications. As cultural anthropologists/ethnologists, we will deal with ethnicity through cultural phenomena – construction and symbolic representation of identity, interethnic communication, circumstantial approach, subjective dimensions (the understanding of processes and their meanings from the participants' point of view), and political/anthropological dimensions – exploring power relationships, ethnic conflict and particular types of political and legal systems that generate, encourage or restrain ethnic identification processes. The main question of the project is: what is the meaning of ethnic differentiations and belongings in a real life and on a symbolic plan, that is, how do multiethnic societies function in the domain of culture and politics? The project will be realized through three main thematic frames:

1. Serbia
2. neighboring countries/region (the Balkans, South Eastern Europe)
3. diaspora.

The researchers will investigate into a number of different subjects: rule of law and ethnic groups; ethnic and national identification processes in Serbia, in judge against other countries; status, rights and ethnic identity of the minorities;

Serbs as a minority in neighboring countries, wider region and diaspora (historical and new minorities, old diaspora and new migration waves, relationship of diaspora and mother country...) ethnic and other group identities (local, regional, religious); identity' strategies of the affirmed, as well as refuted and "hidden" minorities in their fight for recognition; internal variations of ethnic and national identifications (double and multi-identities, regional local patriotism, integration of refugees, absence of ethnic and national identification); use of popular culture and cultural heritage in development of ethnic identities; stereotypes, social closeness/distance. These different scopes of research are connected by the common goal-, which is, to understand ethnicity as a cultural process in contemporary political and social contexts. The contexts comprise wide, general processes such as globalization, transition, European integration, local characteristics, local, micro-events, historical and contemporary contexts. The contemporaneous of the observed problems does not exclude a historical perspective in cases where such a perspective could contribute to a better understanding of the reality. The principal goal of the project is the understanding of processes of ethnic identifications and their meanings today, the understanding of the dynamics in the relationship between the minorities/majorities, communications and conflict, pointing out to plurality and flexibility and historical dimension of ethnic identifications.